

ΤΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΣΥΝΥΠΑΡΧΕΙΝ ΚΑΙ ΣΥΝΑΝΗΚΕΙΝ (Μέρος Α').

Σήμερα όλοι συμφωνούν ότι αν ο Άνθρωπος έφθασε σε τέτοιο σημείο προόδου σε όλους τους τομείς της Φιλοσοφίας, των Επιστημών και της τεχνολογίας, αλλά και στους τομείς των ανθρωπολογικών τομέων και του Πολιτισμού, οφείλεται κατά βάση **στη συνεργασία των ανθρώπων και όχι μόνον στην αγχινόια τους**. Τα μεγαλύτερα κατορθώματα του Ανθρώπου, κατέστησαν εφικτά μόνον με τη **συντονισμένη προσπάθεια μεταξύ ικανών μελών μιας ομάδας**. Ο συντονισμός αυτός έχει τις ρίζες του από την αρχική φάση της ανάπτυξης ζωής. Όσα έμβια όντα αποκτούσαν ιδιότητες τέτοιες, που τα έφερναν κοντά με άλλα του ίδιου γένους είχαν περισσότερες πιθανότητες να **επιβιώσουν**. Όσα έμβια, πλην των πολύ ισχυρών που μπορούσαν να ζήσουν μόνα τους, των θηρίων δηλαδή, εντάσσονταν σε ομάδες-αγέλες εξασφάλιζαν σε σημαντικό βαθμό την επιβίωσή τους, γιατί αλληλοπροστατεύονταν.

Αυτή είναι η **συνύπαρξη** είναι που στηρίζεται στο ένστικτο της **αυτοσυντήρησης και επιβίωσης**. Δεν συμμετέχει η σκέψη. Φυσικά το ένστικτο της αυτοσυντήρησης είναι πρωταρχικό και στον άνθρωπο. Γιατί μία από τις πρώτες βασικές ανάγκες μας είναι η εξάλειψη του αισθήματος της **ανασφάλειας**, που μας προκαλεί ανησυχία, φόβο και τρόμο, ήτοι την αλλοίωση ολόκληρης της ανθρώπινης λειτουργίας. Γι' αυτό μία από τις πρώτες μέριμνες για τροφή παρίσταται η ανάγκη της **ασφάλειας**.

Η ζωή του ανθρώπου είναι ουσιαστικά ένα πλέγμα αναγκών, που είναι συνυφασμένες μεταξύ τους κατά ένα τρόπο πολύπλοκο, που δεν είναι δυνατόν να αποκωδικοποιηθεί. Ας το φανταστούμε σα μία φωλιά που χτίζουν τα πουλιά για να βάλουν τα αυγά και τους νεοσσούς μέσα. Είναι μια πολύπλοκη κατασκευή με πάρα πολλά μικρά κλαδάκια πλεγμένα μεταξύ τους. Παρά το ότι τα κλαδάκια είναι ασήμαντα, εντούτοις, η κατασκευή της φωλιάς είναι τόσο ανθεκτική και «ζεστή», που εκτρέφει τη ζωή. Έτσι και η ανθρώπινη **συνύπαρξη** στηρίζεται σε άπειρες ανάγκες, ώστε τελικά να δώσει τον κατάλληλο χώρο να αναπτυχθεί το είναι του ανθρώπου. Πέρα από τις βιολογικές ανάγκες ο άνθρωπος θέλει να καλύψει την εκτίμηση και αποδοχή, την αγάπη, τη δημιουργικότητα και πνευματική ανάπτυξη.

Στην περίπτωση του **ανθρώπου** το **συνυπάρχειν** παίρνει πολύ πλατύτερες και βαθύτερες διαστάσεις. Αναβαθμίζεται στο **συνανήκειν** που **συνιστά ατομική και συλλογική αρετή**, ενώ το **συνυπάρχειν** είναι **ουδέτερο!** Η κριτική του ικανότητα τον οδηγεί τον άνθρωπο στο να βελτιώσει τα αδύναμα σημεία του. Και αυτά είναι πάρα πολλά. Ο άνθρωπος έχει αναπτυγμένα πολλά όργανά του, αλλά υστερεί έναντι των άλλων έμβιων όντων, γιατί δεν έχει κάποιο ξεχωριστό ατού για την ασφάλειά του. Όπως πχ έχει το ελάφι να τρέχει. Το λιοντάρι τη δύναμή του και ο αετός το μάτι του κλπ. **Έχει όμως ο άνθρωπος το πανίσχυρο μυαλό του**. Έτσι κατόρθωσε να αναπτυχθεί νοητικά και **πνευματικά**. Ο νους του τον οδήγησε σε ανακαλύψεις και εφευρέσεις άπειρες. Πολλαπλασίασε τις φυσικές του ικανότητες σε αφάνταστο βαθμό, αλλά ταυτόχρονα « απομακρύνεται » από φύση του!

Φωτίζει με τη **γνωστική δεινότητα** νέους ορίζοντες, αλλά αντίστοιχα προκύπτουν νέα ερωτηματικά. Οι τεράστιοι χώροι ενδιαφερόντων, που καλλιέργησε του έδωσαν πολλές γνώσεις, συναισθήματα και σχέσεις με άλλους ανθρώπους. Τώρα επικοινωνεί και παίρνει πληροφορίες αστραπιαία από το πιο απόμακρο σημείο της Γης και όχι μόνον. Τώρα μετράει τις αποστάσεις με ταχύτητες φωτός. Τις μικρές διαστάσεις με εκθετικά κλάσματα χιλιοστών του εκατοστού. Αλλά έφτασε σε σημείο που ξεπέρασε τη χωρητικότητα του πεπερασμένου εγκεφάλου του. Πλέον στηρίζεται στις χωρητικότητες των «συσκευών», που εκείνος ο άνθρωπος εφεύρε.

Έφθασε σε σημείο να στηρίζεται στα όργανα που αυτός κατασκεύασε για να βελτιώσει τις δυνατότητες του. Αν αυτά δεν λειτουργήσουν βρίσκεται στο «χάος» του απείρου που εκείνος προκάλεσε με την πνευματική του ανάπτυξη. Και τότε τον **καταλαμβάνει πάλι το δέος του αγνώστου και μάλιστα πιο έντονο, γιατί είναι αίολος στο άπειρο των «αγνώστων» γνώσεων**. Δηλαδή οι γνώσεις είναι τόσο πολλές που απαιτείται **εξειδίκευση** απείρως πιο μεγάλη για να καλυφθούν. Έτσι **προκύπτει η αδήριτη ανάγκη για συνεργασία με άλλους πιο ειδικούς συνανθρώπους του**. Ανέπτυξε κοινωνίες για να πετύχει αποτελέσματα που δεν μπορούσε μόνος του, οι οποίες έγιναν Μεγαλόπολεις. Οι οικογένειες έγιναν φυλές, έθνη, Κράτη, Συνομοσπονδίες και τελικά ολόκληρη η Γη έγινε ένα Χωριό.

Παλαιότερα ο εχθρός ήταν πιο ευδιάκριτος. Ήταν ο γείτονας, ήταν οι κάτοικοι του διπλανού χωριού, που βρέθηκε να συνορεύει με το δικό μας. Μια συσπείρωση έπρεπε να γίνει μεταξύ των μελών ενός τέτοιου συνόλου, γιατί μόνον τότε θα ήταν δυνατή η αντιμετώπιση εξωτερικών κινδύνων. Ταυτόχρονα, όμως, υπήρχαν και αναπτύσσονται συνεχώς **εσωτερικές δυνάμεις** που προκύπτουν από πολλές εγγενείς αιτίες. Οι δυνάμεις αυτές άλλοτε γίνονται οι πυρηνές (**κλειστοί οριακοί κύκλοι**) αποκτούν μεγαλύτερη ισχύ και γίνονται συνήθως αιτίες για διάσπαση. Οι εξωτερικοί κίνδυνοι συσπειρώνουν και προσανατολίζουν το ενδιαφέρον

των μελών προς το σύνολο. **Αντίθετα, οι εσωτερικές διαφορές δρουν με διασπαστικό τρόπο σε βάρος των δεσμών συνοχής της κοινωνίας.**

Κοντολογίς, όταν υπάρχει εμφανής εξωτερικός κίνδυνος αναγνωρίζεται και η ανάγκη συσπείρωσης. Αντίθετα μόλις εκλείβουν οι εξωτερικές πιέσεις τότε προκαλείται μια χαλάρωση της συνοχής της Κοινωνίας και κυριαρχεί κυρίως το **ατομικό συμφέρον**. Φυσικά η **συσπείρωση** δεν είναι μια απλή κατάσταση και αποδίδεται σε ποικίλους **παράγοντες**. Στην Ιστορία του ανθρώπου παρατηρείται το φαινόμενο συσπείρωσης γύρω από έναν **προικισμένο και τολμηρό ηγέτη**. Έτσι προέκυψε και η ανάγκη ύπαρξης **θεσμών** που εξασφαλίζουν διαρκέστερη συσπείρωση. Προέκυψε η ανάγκη κληρονομικής διαδοχής και εν πολλοίς η εξουσία απέρρευε από μεταφυσικές ανώτερες δυνάμεις.

Με την ανάπτυξη, όμως, της **ανθρώπινης προσωπικότητας** και μέσα στο εξαιρετικό κλίμα της Αρχαίας Αθήνας αναδύθηκε η ιδέα της **Δημοκρατίας**. Αυτή η καταπληκτική σε σύλληψη ιδέα της Κοινωνίας, η οποία στηρίζεται σε **εξουσία που ανήκει στο σύνολο των μελών** της μεταλαμπαδεύθηκε στην καλούμενη σήμερα Δύση και από εκεί σε ολόκληρη την Γη, μετά από επανειλημμένες προσαρμογές. Ύστερα από πολλαπλές επιτυχίες και ισάριθμες αποτυχίες η έννοια της δημοκρατίας έλαβε ποικιλότροπες εφαρμογές σε όλα τα πλάτη και μήκη της Γης. Η τελική μορφή δεν έχει ακόμη βρεθεί και όπως φαίνεται θα απαιτήσει μεγάλο χρόνο με το κρίσιμο ερωτηματικό να υπερίπταται της πραγματικότητας.

Πώς, όμως, **ο «λαός» λαμβάνει σάρκα και οστά!** Ποιες είναι οι δυνάμεις συνοχής; Ποιοι θεσμοί και αρχές εξασφαλίζουν ένα ελάχιστο συνεκτικό κοινωνικό ιστό; Ποιο είναι το μέγεθος και ο όγκος ενός συνόλου που μπορεί να δώσει την έκφραση μιας οντότητας; Είναι δυνατόν μια και μόνη δύναμη συνοχής να διατηρηθεί για πολύ χρόνο, ως παράγοντας γενεσιουργός ενός συνόλου; Ο χαρακτήρας του συνεχώς εξελισσόμενου ανθρώπου παίζει σπουδαίο ρόλο; Σήμερα που τα συστήματα στη Δύση γίνονται όλο και περισσότερο ανθρωποκεντρικά ποια ξεχωριστά προβλήματα ανακύπτουν και πως αντιμετωπίζονται; Αν αντιμετωπίζονται. Πως αντιμετωπίζεται η «φυσιολογική» τάση του ανθρώπου να επιθυμεί το μέγιστο όφελος με την μικρότερη προσπάθεια!

Η σύνθεση σε συνεργαζόμενο σύνολο διαφέρει σημαντικά μεταξύ της «ισορροπίας» **εξαναγκασμού** που υφίσταται σε ένα φυσικό περιβάλλον σε σχέση με την δυναμική «ισορροπία» που δημιουργείται σε μια Κοινωνία ανθρώπων. Ο άνθρωπος, με την κριτική του δύναμη και τη βούλησή του προκαλεί μια νέα εξίσου ισχυρή, αν όχι ισχυρότερη, συνιστώσα που ενεργοποιείται από την υπέρτατη ανάγκη του ανθρώπου για **ελευθερία**. Ήτοι η φυσική ανάγκη γίνεται **πιο πολύπλοκη** στην περίπτωση της ανθρώπινης Κοινωνίας. Συνέπεια αυτής της αστάθειας είναι και οι εναλλασσόμενες φάσεις της παγκόσμιας Ιστορίας. Δυνάμεις κατακτούν την εξουσία και δημιουργούν Αυτοκρατορίες σε μεγέθη που φαίνεται ότι είναι πλανητικού χαρακτήρα. [Αθήνα, Μέγας Αλέξανδρος, Ρώμη, μέχρι Μεγάλη Βρετανία και ΗΠΑ]. Σήμερα μιλάμε για μια παγκόσμια ισορροπία, πέντε Υπερδυνάμειων αλλά το μέλλον ασαφές!

Ποιες τελικά δυνάμεις μπορούν να συνεισφέρουν, ώστε, η κάθε κοινωνική οντότητα [κράτος, ομοσπονδία κλπ.] να συνιστά και μια υπολογίσιμη **δύναμη**. Εδώ πάλι καταλήγουμε στην ατομική σύνθεση των «μορίων» της Κοινωνίας, δηλαδή των **ατόμων** και των βασικών οργανισμών που εκείνα συγκροτούν (**οικογένεια, συστήματα, κόμματα, έθνη** κοκ). Ειδικότερα στη δική μας περίπτωση που θα μελετήσουμε το πλαίσιο μιας οργανωμένης Κοινωνίας οφείλουμε να λάβουμε υπόψη ότι: **το άτομο-πρόσωπο συνιστά το κύτταρό της**. Η Κοινωνία αποτελείται από ένα σύνολο ατόμων, αλλά και **σχέσεων** μεταξύ τους όπως και **μηχανισμούς, συστήματα**, που συνεργάζονται μεταξύ τους.

Ταυτόχρονα το **πρόσωπο** είναι ένας πολύπλοκος μηχανισμός, που αποτελείται από άπειρο αριθμό τέλειων οργάνων, τα οποία πρέπει να λειτουργούν εύρυθμα, ώστε το άτομο που λέγεται **άνθρωπος να αποκτήσει την ανθρώπινη υπόσταση**. Μάλιστα, όταν μιλάμε για ανθρώπινη οντότητα δεν μιλάμε για έναν υλικό οργανισμό(!), αλλά για μια **οντότητα** που κυρίως χαρακτηρίζεται από τη λεγόμενη **πνευματική του ικανότητα**, δηλαδή τη νόηση, τα συναισθήματα, τη βούληση και όλον εκείνο τον εσωτερικό του κόσμο που του προσδίδει την **ανθρωπινότητα**.

Κοντολογίς η **κοινωνία** απαιτεί ορθολογικές **σχέσεις** = **αξίες** των μελών της και των θεσμών της για μια εύρυθμη λειτουργία. Τότε μιλάμε για **«υγιή» κοινωνία** με αποτελέσματα αντίστοιχα **θετικά**.

Στο σημείο αυτό θα θέλαμε να τονίσουμε ότι συμμεριζόμαστε την άποψη που θεωρεί την «ολιστική θεωρία και αντίληψη» στη λειτουργία των οργανισμών, η οποία χρησιμοποιείται ευρύτατα τις τελευταίες δεκαετίες κυρίως στη θεραπευτική. Μία άποψη, της «αθροιστικής θεωρίας» του Αριστοτέλη..

Κατά την «ολιστική θεωρία» το όλον δεν συνιστά ένα απλό άθροισμα των μερών, αλλά κάτι παραπάνω, ήτοι εκείνο που αναδύεται από την αρμονική σύνθεση. Έτσι αντίστοιχα ο άνθρωπος ως οντότητα δεν είναι απλά το άθροισμα των επιμέρους οργάνων του, αλλά συνιστά ένα όλο που παράγει **πνευματική και διανοητική ενέργεια**. Το ίδιο και η κοινωνία ή έστω και μια απλή ομάδα παράγει ενέργεια

που δεν μπορούν να παράγουν τα μέλη της, όταν απλά συνιστούν ένα απλό άθροισμα, δηλαδή **χωρίς κατάλληλη αρμονική οργανική σύνθεση με την έννοια ότι ενεργούν, ως μέλη ενός συνόλου.**

Και αν πρόκειται για μια σύνθεση «ανόργανων» στοιχείων τότε η σύνθεση δημιουργείται από την πίεση της εξωτερικής ανάγκης, όπως περίπου μας διδάσκει η Φύση. Τα φυσικά φαινόμενα, ακολουθούν τους Νόμους της φύσης: βαρυτική ελκτική, ηλεκτρομαγνητική, ισχυρή και ασθενή πυρηνική).. Όταν, όμως βρεθούμε στις ανθρώπινες κοινωνίες, τότε πέρα από τη φυσική ανάγκη έχουμε να δεχθούμε, όπως αναφέραμε, την μέγιστη επιρροή της **ανθρώπινης βούλησης** που στηρίζεται στην υπέρτατη ανάγκη-επιθυμία, την **ανθρώπινη ελευθερία**. Και εδώ αρχίζουν τα πιο δύσκολα!

Ο άνθρωπος ειδικότερα τα τελευταία τριακόσια χρόνια θεωρεί την **ανθρώπινη ύπαρξη**, το ύψιστο αγαθό επί της Γης. Σωστά, γιατί η ανθρώπινη ζωή είναι αυτή που δίνει νόημα σε αυτό που αποκαλεί ο ίδιος ο άνθρωπος Κόσμο. Χωρίς την ανθρώπινη ύπαρξη ο κόσμος θα ήταν «νεκρός»! Μόνον ο Άνθρωπος με τη **συνειδητότητά** του και την **πνευματική** του ικανότητα προσδίδει στη Φύση το χαρακτήρα που έχει λάβει. Εκείνος γράφει την Ιστορία, που φυσικά δεν είναι αποτέλεσμα της Φύσεως, αλλά κυρίως οφείλεται στις «εκτροπές» του ανθρώπου. Στις «ύβρεις» του! 'όπως ο ίδιος τις αποκαλεί, εν γνώσει του ότι τα βάζει κόντρα στους θεούς του. **Επεμβαίνει πάνω στη Φύση και άλλοτε τη βελτιώνει και άλλοτε τη καταστρέφει. Σπάνια την εδεργεται, αλλά συνήθως την χρησιμοποιεί για καθαρό όφελος και μάλιστα με μικρό ορίζοντα.**

Δεν επεμβαίνει στο χαρακτήρα της Φύσεως μόνον ο Άνθρωπος, αλλά επεμβαίνει και στο δικό του χαρακτήρα, στη δική του φύση. Βελτιώνει πολλά χαρακτηριστικά του και δυνατότητες. Δημιουργεί εργαλεία και όργανα για την διευκόλυνσή του. Καταστρέφει και εκμεταλλεύεται τον δικό του εαυτό αν αυτό το θεωρεί ωφέλιμο. Κάνει κακό στο συνάνθρωπό του, που τον θεωρεί σαν τον εαυτό του, καλό ή κακό. προκαλεί βλάβες που ούτε οι δυνάμεις της φύσεως δεν μπορούν να προκαλέσουν. Δημιουργεί σύνολα για να προστατευθεί από τους άλλους, αλλά και να τους καταστρέψει. Συσπειρώνεται με άλλους για να αποκτήσει ισχύ για να επιβληθεί στους άλλους αλλά και να προστατευθεί από εκείνους!

Θέλει και πασχίζει να απελευθερωθεί από τις δεσμεύσεις που του επιβάλλει η Φύση με τους Νόμους της. Αλλά ο ίδιος πέφτει θύμα του ισχυρότερου γείτονά του. Συνασπίζεται για να αντιμετωπίσει τις εξωτερικές απειλές, αλλά πολύ σύντομα αλλάζει γνώμη και στρέφεται και κατά των πρώην συμμάχων του, ανάλογα με τον ορίζοντα θεώρησης και τις πιο πολλές φορές ανάλογα με το εύρος της αντίληψής του και των θεωρούμενων συμφερόντων του εκείνη η στιγμή.

Και εδώ φθάσαμε στο φαύλο κύκλο. Η Κοινωνία και το σύνολο επηρεάζει τα μέλη της σύμφωνα με τις απαιτήσεις της καλούμενης κοινωνικής ή εθνικής ή φυλετικής, συμμαχικής κλπ. **συνείδησης**. Τα παρασκευάζει σύμφωνα με τις απαιτήσεις της και για το «καλό της». **Αλλά και τα άτομα τα ίδια επηρεάζουν το είδος της Κοινωνίας που θα συγκροτήσουν. Είναι εκείνα που πασχίζουν να φτιάξουν μια Κοινωνία κατάλληλη για να ικανοποιηθούν οι δικές τους απαιτήσεις.**

Εδώ είναι το κομβικό σημείο; **ποια άτομα** θέλει η Κοινωνία και ποια Κοινωνία θέλουν τα άτομα; Η Κοινωνία για να υπάρξει η ίδια απαιτεί θεσμούς, κανόνες, τάξη, πειθαρχία και συντονισμό, ως ελάχιστα απαιτούμενα για να επιτευχθούν οι σκοποί, για τους οποίους έχει συγκροτηθεί η ίδια. Αυτά όμως επιβάλλουν στα άτομα «επέμβαση» στον «ζωτικό τους» χώρο. **Όλα ανεξαιρέτως τα παραπάνω μειώνουν τα όρια των ατομικών ελευθεριών των μελών της Κοινωνίας και μάλιστα τα πιο πολλά έρχονται σε αντίθεση με το άμεσο συμφέρον τους.**

Από την άλλη πλευρά τα άτομα ήταν εκείνα που επιζητούν την ύπαρξη της Κοινωνίας, γιατί αισθάνονται ότι πολλές ανάγκες τους μόνον και αποκλειστικά μόνον από την ύπαρξη του Κράτους μπορούν να καλυφθούν. **Εάν η Ισχύς του συνόλου δεν επέμβει τότε η κατάσταση αποβαίνει χαοτική. Άρα τα άτομα ασυντόνιστα και στρεφόμενα εναντίων αλλήλων, προκαλούν περιβάλλον που δυσχεραίνει τη συμβίωση, άρα ουσιαστικά το Κράτος είναι περιττό.**

Μέσα στο κλίμα αυτό αναπτύσσεται και ένταση στις ατομικές σχέσεις, καθόσον προκαλούνται δυσλειτουργίες και τριβές μεταξύ των μερών. Τα άτομα δίνοντας μεγαλύτερη προτεραιότητα στις **προσωπικές ανάγκες**, που αποκλίνουν από τις γενικότερες, έρχονται σε σύγκρουση μεταξύ τους, αλλά και οι σχετικές συγκρίσεις με διαφορετικά δεδομένα προκαλούν το **αίσθημα της αδικίας**.

Το αίσθημα αυτό του άδικου προκαλεί αγανάκτηση και στρέφει τη μήνη κατά των άλλων. Τυφλώνει τη σκέψη και απομακρύνει από την αληθινή κατάσταση. Προκαλεί συναισθήματα αρνητικά και βουλήσεις επιθετικές, που οδηγούν σε πράξεις που προκαλούν βλάβη, **τουτέστιν κακό στους λοιπούς**. Οπότε έχουμε τα φαινόμενα **«όλοι εναντίον όλων»** [φαινόμενα Χομπς]. **(συνέχεια στο επόμενο)**

Δημήτρης Μπάκας
16 Φεβ.2023